

ANDRZEJ GRZYBOWSKI^{1,2}, JULIA URSZULA ORLIŃSKA³

Kazimierz Bein (1872-1959): współzałożyciel Polskiego Towarzystwa Okulistycznego i aktywny esperantysta

Kazimierz Bein (1872-1959): co-founder of the Polish Ophthalmological Society and an active Esperantist

¹ Katedra Okulistyki, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Olsztyn, Warszawska 30 Olsztyn 10-082, Poland, ae.grzybowski@gmail.com

² Instytut Okulistycznych Badań Naukowych, ul. Górczyczewskiego 2/3, 60-554 Poznań

³ studentka Wydziału lekarskiego UWM w Olsztynie

Adres korespondencyjny:

Prof. dr hab.med. A. Grzybowski, Instytut Okulistycznych Badań Naukowych,

Fundacja Okulistyka 21, ul. Górczyczewskiego 2/3, 61-553 Poznań

ae.grzybowski@gmail.com

Słowa kluczowe: Kazimierz Bein, Okulistyka, Historia Okulistyki, Esperanto, Polskie Towarzystwo Okulistyczne, Instytut Oftalmiczny

Key words: Kazimierz Bein, Ophthalmology, History of Ophthalmology, Esperanto, Polish Ophthalmology Society, Ophthalmic Institute

Streszczenie

Celem pracy było przedstawienie biografii i dorobku naukowego Kazimierza Beina. W 1899 roku ukończył studia medyczne na Uniwersytecie w Kazaniu. Po studiach rozpoczął pracę w Instytucie Oftalmicznym w Warszawie gdzie współpracował z m.in. Bolesławem Gepnerem, Bolesławem Ryszardem Gepnerem, Walentym Kamockim i Bronisławem Ziemińskim. W 1904 roku wyjechał do Paryża by kontynuować naukę. W tym czasie zainteresował się językiem esperanto i stał się aktywnym działaczem na rzecz jego rozwoju. W 1908 roku współzałożył Polskie Towarzystwo Okulistyczne dla Królestwa Polskiego. W 1926 roku został kierownikiem przychodni w Instytucie Oftalmicznym, gdzie pracował do przejścia na emeryturę w 1936 roku. Zmarł w Łodzi w 1959 roku.

Abstract

The purpose of this paper was to review biography and medical achievements of Kazimierz Bein. After graduating from Medical University in Kazan in 1899, he started working at Institute of Ophthalmology in Warsaw, where he co-operated with i. a. Bolesław Gepner, Bolesław Ryszard Gepner, Walenty Kamocki and Bronisław Ziemiński. In 1904 he visited Paris to continue his studies. This is where he found interest in esperanto language and started actively working for its development. He was one of the co-founders of Polish Society of Ophthalmology for Polish Kingdom created in 1908. In 1926 Kazimierz Bein became the head of ophthalmic clinic in Institute of Ophthalmology where he worked until his retirement in 1936. He died in 1959 in Lodz.

Wprowadzenie

Kazimierz Bein był jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Okulistycznego. Jego życiorys i dorobek okulistyczny nie zostały dotychczas poddane dokładnej analizie naukowej. Celem niniejszej pracy jest zebranie i przedstawienie materiałów biograficznych na jego temat oraz dorobku naukowego w dziedzinie okulistyki oraz działalności na niwie języka esperanto.

Metodologia

W pracy wykorzystano materiały pochodzące z Głównej Biblioteki Lekarskiej im. Stanisława Konopki w Warszawie, słowników biograficznych oraz wspomnień pośmiertnych. Ponadto przeanalizowano informacje zgromadzone w Polskiej Bibliografii Lekarskiej oraz przejrano bazy internetowe, takie jak Google Scholar i zdigitalizowane materiały archiwalne.

Biografia

Kazimierz Bein (Ryc.1) urodził się 29 lutego 1872 roku we wsi Sierźnia pod Łodzią, w posiadłości ojca, Aleksandra, powstańca styczniowego i syberyjskiego zesłańca. Rodzina Beimów była pochodzenia żydowskiego, lecz wyznania katolickiego [1]. Od dzieciństwa wykazywał badawcze skłonności, jak pisze w swojej autobiografii. Naukę w szkole rozpoczął w warszawskim III gimnazjum, w którym panowała silna presja rusyfikacji uczniów; w murach szkoły nie wolno było nawet mówić po polsku [2]. Maturę zdał w gimnazjum w Łodzi w 1891 roku, gdzie rygor był mniejszy, a nauka zdawała się prostsza. W tym samym roku wstąpił na wydział medyczny Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego, na którym panowały rygorystyczne pro-rosyjskie regulacje dla studentów i kadry akademickiej. W 1894 roku za udział w demonstracji w setną rocznicę insurekcji warszawskiej został usunięty z uniwersytetu i zesłany do Jekaterynburga za Uralem [2]. Po roku na zesłaniu otrzymał ministerialne pozwolenie na powrót na uniwersytet. Ponieważ jednak uczelnie w dużych miastach nie chciały przyjmować uprzednio relegowanych studentów, wybrał Kazań, aby na tam

Ryc. 1. Kazimierz Bein (Paryż, 1908) [Źródło: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Bein#/media/Plik:Kazimierz_Bein_\(Kabe\).jpg](https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Bein#/media/Plik:Kazimierz_Bein_(Kabe).jpg)]

kontynuować studia medyczne. W swojej autobiografii pisał: „Uniwersytet kazański i jego fakultet medyczny wspominam z szacunkiem i wdzięcznością; niechże te moje szczere słowa będą nagrodą ceniom moich nauczycieli za ich ofiarną i owocną pracę, uznaniem ich głębokiej wiedzy i przyjacielskiego stosunku do słuchaczy” [2]. Dyplom lekarza uzyskał w dniu 13 listopada 1899 roku *cum eximia laude* [2] (Ryc.2). Po powrocie do Warszawy w tym samym roku rozpoczął pracę na oddziale dr Walentego Kamockiego (1858-1923) w Instytucie Oftalmicznym. Jego zapal jednak wkrótce ostygł wskutek panującej tam przykłej atmosfery między Bolesławem Gepnerem (1853-1913) i jego synem Bolesławem Ryszardem

Ryc. 2. Kazimierz Bein (1910) [Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazimierz_Bein_1910.jpg]

Gepnerem (1864-1923) wobec zespołu Walentego Kamockiego i Bronisława Ziemińskiego (1860-1915). Bein dodatkowo skarżył się we wspomnieniach, że był w tym okresie pozostawiony bez wsparcia starszych kolegów. Instytut Oftalmiczny był podzielony wtedy na dwa oddziały, męski i kobiecy. Bein został skierowany do pracy na oddziale

kobiecym. W 1903 roku został lekarzem ambulatoryjnym, które to stanowisko w Instytucie piastował przez 24 lata [2]. Aby zaczerpnąć inspiracji i podsyć gasnący entuzjazm do wiedzy okulistycznej w 1904 roku wyjechał na studia do Paryża, gdzie uczęszczał do kliniki Ksawerego Gałęzowskiego (1832-1907) oraz Felixa de Lapersonne'a (1853-1937), Eugene'a Kalta (1861-1941) i Louisa de Weckera (1832-1906).[1-2] Będąc we Francji zainteresował się językiem esperanto, który stworzył polski okulista pochodzenia żydowskiego – Ludwik Zamenhof (1859-1917) [3] (Ryc.3; Ryc.4). Ludwik Zamenhof wydał swój pierwszy podręcznik w 1887 roku. Chciał by nowy język umożliwił komunikację między ludźmi różnych narodowości na neutralnym politycznie i kulturowo gruncie. Inny polski okulista żydowskiego pochodzenia – dr Max Talmey (1869-1941), zafascynowany esperanto, studiując w Niemczech dawał prywatne lekcje młodemu Albertowi Einsteinowi i razem czytali teksty naukowe w języku międzynarodowym. Kolejnym entuzjastą esperanta był francuski lekarz-okulista, utalen-

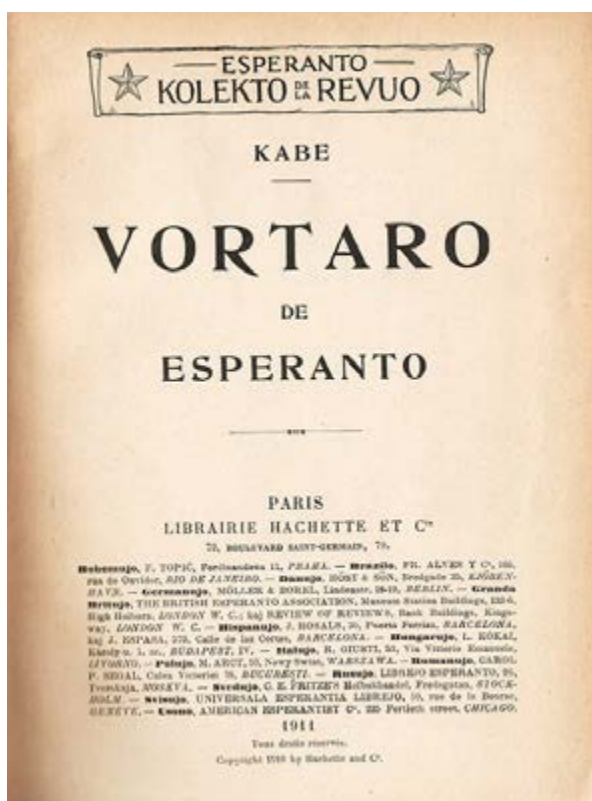
Ryc. 3. Na fotografii w górnym rzędzie: Kazimierz Bein, Aleksander Bolesław Brzostowski, Leo Belmont; w dolnym rzędzie: Antoni Grabowski, Ludwik Zamenhof, Adam Zakrzewski (1906) [Źródło:<http://esperantofre.com/eeo/zamenhof/>]

ników. Był nawet wiceprezesem *la Esperanta Akademio*, autorem słownika oraz licznych tłumaczeń. Sławę przyniosło mu tłumaczenie opowiadania Waława Sieroszewskiego (1858-1945) „Dno nędzy” (*La fundo de l'mizero*). Przetłumaczył m.in. „Latarnika” Henryka Sienkiewicza, Antologię Polską, „Baśnie wybrane braci Grimm”, „Faraona” Bolesława Prusa i wiele innych (Ryc.5; Ryc.6; Ryc.7) [4]. Po kilku latach fascynacji językiem, stwierdziwszy brak dalszego rozwoju i popularyzacji esperanta, w 1911 roku zarzucił zainteresowanie i bezpowrotnie wycofał z działalności na tej niwie [1] [4-9]. Aktywność Beina w zakresie propagowania esperantyzmu jest dość szeroko opisana, jednak głównie

w artykułach dostępnych w jez. esperanto [5-8]. Okuliści-esperantyści kierowali się idealistyczną wizją komunikacji między ludźmi różnych narodowości bez uprzedzeń związanych z historią, kulturą i polityką, co nie w pełni udało się zrealizować. Rezygnacja Kabe, ojca stylu esperanckiego i jednego z pionierów ruchu, zrobiła na esperantystach duże wrażenie. Od jego pseudonimu powstał w esperanto czasow-

Ryc. 4. Stojący od lewej: Leon Zamenhof, Kazimierz Bein, Aleksander Bolesław Brzostowski, Feliks Zamenhof, nieznanzy, Adam Zakrzewski. Siedzą, od lewej: nieznanzy, Jan Günther, Ludwik Zamenhof, Antoni Grabowski, Leo Belmont. Fotografia Ignacego Matuszewskiego wykonana w 1908 roku [Źródło:<https://polona.pl/item/grupa-esperantystow,NjgoMzI3/o/#info:metadata>]

Ryc. 5. Strona tytułowa słownika esperanto Vortaro de esperanto (Paryż, 1911)

[Źródło: https://www.wikiwand.com/eo/Vortaro_de_Esperanto]

nik *kabei* oznaczający *uczynić jak Kabe*, czyli opuścić esperanto po aktywnym uczestnictwie w ruchu [9].

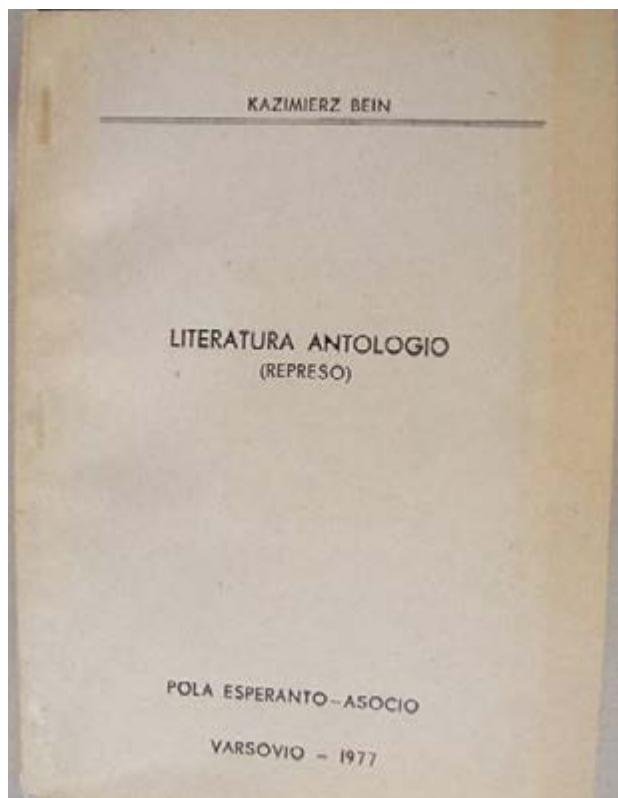
Kazimierz Bein w 1908 roku, razem z Bronisławem Ziemińskim i Aleksandrem Dobrzańskim (1832-1918) założył Warszawskiego Towarzystwa Okulistycznego, w którym odtąd był czynnym działaczem i organizatorem. W 1915 roku został wiceprezesem tegoż Towarzystwa a rok później – prezesem [2]. Ponadto w 1908 roku założyli oni Polskie Towarzystwo Okulistyczne dla Królestwa Polskiego, które zostało później przekształcone w Towarzystwo Okulistów Polskich. Po odzyskaniu niepodległości, do Polski zaczęli wracać lekarze, którzy dobrowolnie ją opuścili w czasach niewoli. Znacznie zwiększył się skład kadry Polskiego Towarzystwa Okulistycznego, którego działalność zamarała nieco na czas I Wojny Światowej. Podczas trwania wojny polsko-bolszewickiej w latach 1920-1921 Kazimierz Bein pracował jako okulista w szpitalu Czerwonego Krzyża w Warszawie i był referentem do spraw sanitarnych w Radzie Obrony Stolicy. Po śmierci Bolesława Ryszarda Gepnera i Walentego Kamockiego w 1923 roku Instytut Oftalmiczny został bez kierowników. Ogłoszono konkurs, w wyniku którego został obrany nowy zarząd, w składzie: Ludwik Czyżewski (1853-1924) – ordyna-

tor, mianowany jednocześnie dyrektorem Instytutu oraz Zofia Wojno (1886-1954) – ordynator. Według Beina od tego momentu ustały niesnaski, a pracownicy wspólnie dążyli do niesienia pomocy chorym i dbałości o dobre imię „Oftalmiki”. W 1926 roku został kierownikiem przychodni, które to stanowisko piastował aż do przejścia na emeryturę w 1934 roku. Na XIII Zjeździe Polskiego Towarzystwa Okulistycznego w Poznaniu w 1928 roku został wybrany członkiem zarządu tego towarzystwa. [Melanowski WH. *Krótkie zestawienie dziejów Polskiego Towarzystwa okulistycznego*. Polski Tygodnik lekarski 1966; 26: 977-979.)

Był zaangażowany w pogłębianie wiedzy okulistycznej wśród młodszego pokolenia lekarzy. Jednym z wyrazów jego działalności edukacyjnej było uzupełnienie i ponowne opracowanie w 1930 roku II wydania *Zarysu okulistyki* B. Ziemińskiego. Podręcznik został przez niego rozszerzony o działy: *Tonometria*, *Biomikroskopia*, *Okulista jako rzeczoznawca* (dot. ekspertyzy sądowej) oraz *Objawy oczne w chorobach ogólnych* [10]. W 1935 roku został mianowany honorowym konsultantem Instytutu Oftalmicznego [10]. W 1938 roku otrzymał Złoty Krzyż Zasługi.

Ryc. 6. Strona tytułowa przetłumaczonej przez Kazimierza Beina na esperanto tragedii Elizy Orzeszkowej „Pieśń przerwana” *La interrompita Kanto* (Paryż, 1928) [Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/47/1928_La_Interrompita_Kanto.jpeg]

Ryc. 7. Strona tytułowa antologii literatury Literatura antologio Kazimierza Beina, wydanej przez Stowarzyszenie Esperanto (Warszawa, 1977) [Źródło: https://eo.wikipedia.org/wiki/Dosiero:Bein_Literatura_antologio.jpg]

Po wybuchu II wojny światowej, w odpowiedzi na apel prezydenta Warszawy zgłosił się jako emeryt do służby zastępczej w Instytucie Oftalmicznym gdzie ponownie podjął funkcję kierownika przychodni [2]. Podczas Powstania Warszawskiego był konsultantem-okulistą w szpitalu dla powstańców na Żoliborzu i pomagał w wydawnictwie podziemnej gazetki „Wiadomości Radiowe”. Kiedy powstanie upadło, 30 września 1944 r. został najpierw ewakuowany do obozu przejściowego (Dulag 121) w Pruszkowie, skąd pieszo doszedł do Buska (obecnie Busko-Zdrój). W niedostatku, bez odpowiedniej odzieży i przy bardzo skromnych funduszach mieszkał tam przez 7 miesięcy dzięki pomocy mieszkańców Buska. Dzień przed ostateczną kapitulacją Niemiec wyjechał do Łodzi, gdzie podobnie jak w Busku znalazł pomoc i poparcie kolegów. Razem z dr Bogumiłem Kozłowskim założyli sekcję okulistyczną Łódzkiego Naukowego Towarzystwa Lekarskiego, której przez pierwszy rok przewodniczył K. Bein, a następnie już jako sekcję Polskiego Towarzystwa Okulistycznego prezesurę objął prof. Janusz Sobański (1902–1986) [2].

W 1956 roku podczas Zjazdu Okulistów Polskich w Lublinie przyznano mu honorowe członkostwo Towarzystwa [10]. Przez 40 lat pracy w Instytucie Oftalmicz-

nym prowadził również kursy i wykłady m.in. o optyce oftalmologicznej i wadach refrakcji. Początkowo audytorium ograniczało się do lekarzy pracujących w Instytucie, jednak w ostatnich latach działalności w kursach uczestniczyli również przyjezdni okuliści prowincjonalni. Był propagatorem nowinek diagnostycznych, np. wprowadził do użytku w Instytucie lupę dwuoczną Bergera (1905), oftalmoskop elektryczny Simona (1911), Oftalmometr Javala (1911), lampę szczelinową Gullstranda (1927), oftalmoskop elektryczny Comberga (1934), kamerę Nordensona do fotografowanie dna oka (1936) [2]. Zmarł 15 czerwca 1959 roku w Łodzi i pochowany został na Cmentarzu Św. Józefa tamże [1, 10]. Nie założył rodziny.

Dorobek naukowy

Kazimierz Bein był autorem 28 prac, w tym 25 artykułów naukowych, 2 druków zwartych oraz redaktorem i współautorem drugiego wydania podręcznika *Zarys okulistyki*. W zdecydowanej większości jego artykuły mają charakter kazuistyczny oraz dyskusji ówczesnej wiedzy okulistycznej. Co ciekawe, wobec ówczesnych ograniczeń w dostępie do siatkówki oraz wiedzy na temat patogenezy chorób siatkówki, większość jego prac dotyczy badania, diagnostyki oraz leczenia chorób siatkówki. Zajmował się utratą widzenia z powodu niedrożności tętnic siatkówki i zwracał uwagę na ryzyko nadużywania rozpoznawania kurczu naczyniowego jako przyczyny niedokrwienia, ponieważ jest on niewidoczny i jedynie domniemany, w odróżnieniu od materiału zatorowego [11]. Przedstawił ciekawy przypadek jednoczesnego wystąpienia niedrożności tętniczej, żyłnej oraz tarczy zastoinowej [12]. W zakresie diagnostyki chorób siatkówki na szczególną uwagę zasługuje praca, w której omówił szczegółowo zasady i zalety badania stereoskopowego dna oka w tzw. świetle bezczerwienym lampy Gullstranda, a w rzeczywistości wg Beina w świetle małowczerwienym [13]. Podkreślił większą stereoskopię obrazu, lepsze granice obrzęku płamki i odwarstwienia siatkówki oraz lepsze uwidocznienie błon nasiatkówkowych [13].

W pracy na temat tzw. zwyrodnienia krążkowego płamki żółtej przedstawił obszernie omówienie własnych przypadków oraz ówczesnej wiedzy o zwyrodnieniu płamki związanym z wiekiem [14]. Słusznie Bein zwrócił uwagę, iż choroba związana jest z wiekiem – 85% jego pacjentów miało ponad 60 lat. Ponadto dwukrotnie częściej choroba występowała u kobiet niż u mężczyzn (67,5% i 32,5%), co zostało potwierdzone w późniejszych badaniach epidemiologicznych. Da najważniejszych cech choroby Bein zaliczył zanik siatkówki, bliznę, krwotoki, pojedyncze lub złane ogni-

ska (druzy) oraz obrzęk plamki, co jest zgodne z obecną wiedzą na temat tej choroby. Na zakończenie Bein zwrócił uwagę na niepomysłne rokowanie i brak leczenia oraz niezasadność terapii eksperymentalnych do czasu poznania patogenyzy choroby [14]. Wiele prac kazuistycznych opiera się na ówczesnym mianownictwie i wiedzy, która obecnie jest nieaktualna. Na przykład, Bein opisał przypadki tzw. wieńcowego zapalenia siatkówki (retinitis circinata).[15-16] Wiadomo obecnie, że choroba taka nie istnieje, a opisywany obraz wysięków siatkówki wokół plamki może dotyczyć wielu chorób, w tym retinopatii cukrzycowej, niedrożności żyłnej siatkówki [17-18] oraz zwyrodnienia siatkówki związanego z wiekiem [19].

W pracy na temat schematycznego modelu oka Bein omówił wcześniejsze modele optyczne, w tym szczególnie Mariusa Tscherninga (1854-1939) i Alvara Gullstranda (1862-1930) i zestawił je z własną uproszczoną propozycją.[20] Dawne modele optyczne oka, w tym szczególnie Tscherninga i Gullstranda były bardzo skomplikowane i przez to trudne do zrozumienia przez okulistów. Wymagały one dobrego poznania fizyki optycznej i matematyki. Gullstrand w 1911 otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie fizjologii lub medycyny właśnie za prace nad modelem optycznym oka (do chwili obecnej jest to jedyna Nagroda Nobla przyznana za prace z zakresu okulistyki). Bein opublikował również rozważania na temat poprawności języka stosowanego w medycynie [21]. Sprzeciwiał się wielu błędom, które są już dzisiaj dla nas archaizmami i nie są spotykane w poprawnym języku polskim. Na przykład, krytykował konstrukcję: „Wskazują na to liczne i różnorodne przyczyny jaskry wtórnej, przekonywuje nas o tem” i proponował stosowanie słowa „przekonuje”. Zamiast „im wyższym jest ciśnienie rozkurczowe, tym lepszym jest rokowanie” proponował „im wyższe jest ciśnienie, tym lepsze jest rokowanie”. Większość jego postulatów w tym zakresie nadal jest aktualnych.

Podsumowanie

Kazimierz Bein był gruntownie wykształconym okulistą, który głównie zajmował się pracą kliniczną w Instytucie Oftalmicznym w Warszawie. W pracy naukowej zajmował się przede wszystkim diagnostyką i leczeniem chorób siatkówki. Przez siedem lat był aktywnie związany z rozwojem esperantyzmu. Współcześnie pamiętany jest głównie jako współtwórca Polskiego Towarzystwa Okulistycznego.

Piśmiennictwo:

- [1] Bein Kazmierz, w: *Słownik lekarzy polskich 19 wieku*, pod red. P. Szarejki, t.III, 1995, str. 33-34.
- [2] Bein K. *Dole i niedole mojego życia De omnibus orbis rebus* 1-1029-1, Dział Starej Książki Medycznej, Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie.
- [3] Grzybowski A., *Ludwik Zamenhof – one the most famous ophthalmologists in the world's culture. On the 150th anniversary of his birth*. Survey of Ophthalmology 2010; 53: 183-188.
- [4] Ohry A. *Sano, kuracado, higieno (Health, Medicine, Hygiene)*. Vesalius. 2014;XX(2):87-88.
- [5] *Kion diris sinjoro Kabe*. Literatura Mondo 1931; 144-145. [Źródło: <http://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno-plus?aid=e1b&datum=1931&page=148&size=45>]
- [6] Amouroux J. *La kabeigo de Kabe*. Pola Esperantisto 2007; 27: 3-5.
- [7] Julius Glück, *El la klasika periodo de Esperanto (Grabowski kaj Kabe)*, en Muusses Esperanto Biblioteko No. 5, Purmerend, 1937. p 30.
- [8] Robertson E. *Kabe: Ĉu Eterna Mistero?* [Źródło: <https://esperanto.org.uk/articles/movado/kabe-%C4%89u-eterna-mistero/>]
- [9] <http://vortaro.net/#kabe>
- [10] Melanowski W. H. *Dr. Kazimierz Bein 29.2.1872-15.6.1959 [wspomnienie pośmiertne]* Klin.Ocz. 1959. 29;(4): 441-442
- [11] Bein K. *Nagła utrata wzroku a kurcz naczyń siatkówki*. Pol. Gaz. Lek. 1927;6(26):492-493.
- [12] Oyrzanowska J., Bein K. *Przypadek zakrzepu i zatoru środkowej tętnicy siatkówki*. Klinika Oczna 1932;(2):182.
- [13] Bein K. *Stereoskopowy obraz dna w świetle małowzrostowym*. Kl. Ocz. 1952;(1):55-57.
- [14] Bein K. *Zwyrodnienie krążkowe plamki żółtej*. Kl. Ocz. 1948;(1):56-68.
- [15] Bein K, Wieczorek A. *Dwa przypadki wieńcowego zapalenia siatkówki*. Kl. Ocz. 1928; (1):43-44.
- [16] Bein K, Narbuttówna H. *Przypadek wieńcowego zapalenia siatkówki u chorego na cukrzycę* Kl. Ocz. 1937;(2-3)271.
- [17] Houston WR, Wise GN. *Circinate retinopathy*. I. AMA Arch Ophthalmol. 1957; 58(6):777-82.
- [18] Houston WR, Wise GN. *Circinate retinopathy*. II. AMA Arch Ophthalmol. 1957; 58(6):783-96.
- [19] de Jong PTVM. *A Historical Analysis of the Quest for the Origins of Aging Macula Disorder, the Tissues Involved, and Its Terminology*. Ophthalmol Eye Dis. 2016; 8(Suppl 1): 5-14.
- [20] Bein K. *Najprostsze oko schematyczne*. Klinika Oczna 1950;20(1-2):76-85.

Bein K. *O poprawność mowy polskiej: (najpospolitsze błędy w polszczyźnie lekarzy)* Polski Tygodnik Lekarski 1950; 3: 20-23; 4: 30; 5:38; 6:47-48.

Spis prac Kazimierza Beina:

- 1) *Wynagrodzenie za kalectwo oka przy pracy zawodowej.* Postępowanie Okulistyczne 1909;11:128.
- 2) *Odszkodowanie za kalectwo oczne z wypadku.* Postępowanie Okulistyczne 1913;15:40.
- 3) *Oftalmometria kliniczna.* Postępowanie Okulistyczne 1913;15:45.
- 4) *Zaburzenia oczne przy oślnieniu słonecznym.* Postępowanie Okulistyczne 1913;15:147.
- 5) *Przypadek żelazicy gałki ocznej.* Postępowanie Okulistyczne 1913;15:253.
- 6) *Przypadek samoistnego przyklejania odklejonej siatkówki.* Postępowanie Okulistyczne 1913;15:258.
- 7) *Nagła utrata wzroku a kurcz naczyń siatkówki.* (wspólnie z Wieczorek A.) Polska Gazeta Lekarska 1927;6(26):492-493.
- 8) *Dwa przypadki wieńcowego zapalenia siatkówki.* (wspólnie z Wieczorek A.) Klinika Oczna 1928;(1):44-45.
- 9) *Pokaz przypadku zamknięcia gałęzi tętnicy środkowej siatkówki.* (wspólnie z Wieczorek A.) Klinika Oczna 1928;(1):43-44.
- 10) *Uzupełnienie II wydania Zarysu Okulistyki* Bronisława Ziemińskiego: *Tonometria* (str. 13-14), *Mikroskopja żywego oka przy oświetleniu szczelinowym* (str.17-19), *Oftalmometria* (str. 41-47), *Okulista jako rzeczoznawca* (str. 473-492), *Objawy oczne w chorobach ogólnych* (str. 493-527). 1930. Lwów-Warszawa; wyd. Książnica-Atlas
- 11) *Przypadek smug naczyńiowych w siatkówce* (wspólnie z Matusiewiczówną J.). Klinika Oczna 1933;(2-3):262-263.
- 12) *Plama Fuchsa.* Klinika Oczna 1932;10(2):105-110.
- 13) *Przypadek zakrzepu i zatoru środkowej tętnicy siatkówki* (wspólnie z J. Oyrzanowską). Klinika Oczna 1932;(2):182.
- 14) *Przypadek druz naczyńiówki* (wspólnie z Michniewiczówną L.) Kl. Ocz. 1932;(2):183.//w spisie ze wspomnienia pośmiertnego jest siatkówki
- 15) *Przypadek krążkowego zwyrodnienia plamki żółtej* (wspólnie z Juraszyńską J.). Klinika Oczna 1932;(3):291-292.
- 16) *Przypadek torbielowatego zwyrodnienia plamki żółtej* (wspólnie z Wojno Z.). Klinika Oczna 1932;10:293
- 17) *Czy chorobie Oguchi podlega wyłącznie rasa mongolska?* (wspólnie z Michniewiczówną L.). Klinika Oczna 1933; 11(2-3):260-261. (po niemiecku Klin. Mon. F. Augeneheilkunde.)
- 18) *Przypadek smug naczyńiowych w siatkówce* (wspólnie z Matusiewiczówną L.). Klinika Oczna 1933;(2-3):262-263.
- 19) *Dawne i nowe atlasy oftalmoskopii.* Klinika Oczna 1933;11(2-3):270.
- 20) *Smugi naczyńiowe siatkówki* (wspólnie z Śluskowską A.). Klinika Oczna 1934;12(3):533.
- 21) *Przypadek urazowego wydrążenia plamki żółtej* (wspólnie z Śluskowską A.). Klinika Oczna 1934;(3):539-540.
- 22) *Przypadek białocętkowatego zwyrodnienia siatkówki* (wspólnie z Kwaskowskim A.). Klinika Oczna 1934;12(3):546-548.
- 23) *Przypadek wieńcowego zapalenia siatkówki u chorego na cukrzycę* (wspólnie z Narbuttówną H.). Klinika Oczna 1937;15(2-3):271.
- 24) *Zwyrodnienie krążkowe plamki żółtej.* Klinika Oczna 1948;18(1):56-68.
- 25) *O poprawność mowy polskiej: (najpospolitsze błędy w polszczyźnie lekarzy)* Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, 1950.
- 26) *Najprostsze oko schematyczne.* Klinika Oczna 1950;20(1-2):76-85.
- 27) *Stereoskopowy obraz dna w świetle małowoczerwonym.* Klinika Oczna 1952;22(1):55-57.
- 28) *Zasady racjonalnej budowy biomikroskopu.* Klinika Oczna 1953;23(4):293-296.